

the problem of leadership effectiveness – definition of conditions for successful leadership behavior; the difficulties in finding an effective leader and in pointing out his individual resources and characteristics that provide the successful accomplishment of leadership. The psychological content of leadership potential was defined. The concepts of leadership and social giftedness were determined. The qualities of a successful leader that are considered by the foreign and Ukrainian scientific literature were analyzed.

The results of the empirical investigation of the presence and characteristics of leadership potential of today's students proved that almost half of modern college students shows a high level of propensity to leadership as a socio-personal competence. Consequently, the most vivid markers of leadership potential of today's youth are the desire to encourage others to creativity and creative approach to solving problems, the focus on strategic thinking, a willingness to appreciate the individuality of others and the desire to encourage others to maximize the effective implementation of activities and overcoming obstacles in order to achieve purpose. It was also stated that the individual resources of students' leadership potential are their desire to attract others to perform tasks, while providing a clear goal; intention to organize a group work so that it may give the most effective results; ability to elicit the confidence of others.

Key words: liderology, leader, leadership, leadership potential, leadership talent, social genius, leadership potential markers.

Отримано: 15.08.2014 р.

УДК 159.923.2

О.В. Савченко

savchenko.elena.v@gmail.com

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ НА КОГНІТИВНОМУ РІВНІ

Savchenko O.V. The competence of a personality at the cognitive level / O.V. Savchenko // Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufrieva. – Issue 25. – Kamianets-Podilsky: Aksioma, 2014. – P. 413-427.

О.В. Савченко. Компетентність особистості на когнітивному рівні. В статті запроваджено підхід, що аналізує компетентність особистості через категорію індивідуального досвіду. Автор визначає компетентність особистості як складне інтегративне утворення зрілої психіки, що має

три рівні сформованості: когнітивний, метакогнітивний та особистісний. У роботі визначено функції, що виконує компетентність у процесі застосування індивідуального досвіду особистості: інтеграція властивостей особистості, що придбані в ході застосування досвіду; формування адекватної моделі ситуації; регуляція активності суб'єкта в процесі розв'язання задач; поширення мережі смислових зв'язків особистості. Компетентність особистості на когнітивному рівні – система новоутворень, що формується в процесі вирішення задач при застосуванні наявної системи когнітивних ресурсів. Була запропонована модель когнітивного досвіду, що представлена трьома рівнями аналізу: актуальне функціонування, рівень фіксованих структур та рівень потенційних структур (компетентність). У роботі компетентність розглядається як побічний продукт інтелектуальної (мисленневої) діяльності, що формується в процесі розв'язання суб'єктом задач на основі застосування раніше отриманої інформації, сформованих умінь та навичок. Були визначено основні структури компетентності на когнітивному рівні: система знань стосовно певної змістовної області (відповідає когнітивному компоненту досвіду), система вмінь розв'язувати задачі (операційний аспект), система критеріїв оцінки результату (емоційно-мотиваційний аспект), когнітивні стратегії розв'язання задачі (поведінковий аспект). Автор припустив, що функціонування сформованих структур сприятиме оптимізації процесу розв'язання задач, інтеграції різнорівневих ресурсів суб'єкта та розвиненню всієї динамічної системи індивідуального досвіду.

Ключові слова: компетентність, індивідуальний досвід, репрезентація, знання, вміння, емоційні враження, стратегії розв'язання задачі, ресурси.

Е.В. Савченко. Компетентность личности на когнитивном уровне. В статье используется подход, который анализирует компетентность личности через категорию индивидуального опыта. Автор определяет «компетентность личности» как сложное интегративное образование зрелой психики, которое имеет три уровня сформированности: когнитивный, метакогнитивный и личностный. В работе определены функции, которые выполняет компетентность в процессе актуализации индивидуального опыта личности: интеграция свойств личности, которые приобретены в ходе использования опыта; формирование адекватной модели ситуации; регулирование активности субъекта в процессе решения задач; расширение сети смысловых связей личности. Компетентность личности на когнитивном уровне определяется как система новообразований, которая формируется в процессе решения задач при использовании имеющейся системы когнитивных ресурсов. Была предложена модель когнитивного опыта, которая представлена тремя уровнями анализа: актуальное функционирование, уровень фиксированных структур и уровень потенциальных структур (компетентность). В работе компетентность рассматривается как побочный продукт интеллектуальной (мыслительной) деятельности, который формируется в процессе решения субъектом задач на основе применения прежде полученной

информации, сформированных умений и привычек. Были определены основные структуры компетентности на когнитивном уровне: система знаний относительно определенной содержательной области (соответствует когнитивному компоненту опыта), система умений решать задачи (операционный аспект), система критериев оценки результата (эмоционально-мотивационный аспект), когнитивные стратегии решения задачи (поведенческий аспект). Автор предположил, что функционирование сформированных структур будет содействовать оптимизации процесса решения задач, интеграции разноуровневых ресурсов субъекта и развитию всей динамической системы индивидуального опыта.

Ключевые слова: компетентность, индивидуальный опыт, репрезентация, знания, умения, эмоциональные переживания, стратегии решения задачи, ресурсы.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Основною складністю в вивченні проблеми компетентності є відсутність загальноприйнятої дефініції даного поняття, недиференційованість таких понять як «компетенція», «компетентність», «метаккомпетентність», наявність великої кількості різноманітних підходів до визначення змісту цих понять. В одній зі своїх робіт М.С. Головань виокремив ті поняття, які використовуються дослідниками в якості родових категорій для визначення змісту терміна «компетентність». Автором були визначені наступні категорії: властивість, здібність, сукупність знань, умінь та навичок, засіб організації знань, досвід діяльності, відповідність вимогам діяльності та ін. [3].

Ми пропонуємо визначити поняття «компетентність» через категорію «індивідуальний досвід особистості». Раніше дані категорії поєднувались у концепціях Ю.М. Ємельянова, Н.О. Євдокимової, О.Є. Ломакіної, С.М. Татарніцевої, А.В. Хуторського, Н.В. Чепелевої та ін. Вважаємо, що компетентність відображає потенційні форми досвіду (за моделлю М.О. Холодної [8]), ті новоутворення, що формуються в ході актуалізації структур досвіду. Компетентність можна розглядати як результативний аспект досвіду, який в подальшому обумовлює і характер засвоєння нового досвіду і рівень сформованості його структур.

Такий підхід дозволяє поєднати результативні та процесуальні компоненти функціонування індивідуального досвіду як багаторівневої динамічної системи, що дозволяє суб'єкту розгортати простір психологічних ресурсів, необхідних для розв'язання проблемних ситуацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із цієї проблеми. Н.В. Чепелева розглядає наративну компетентність як здатність

до розуміння та інтерпретації досвіду особистості. Н.О. Євдокимова визначає компетентність як одну з характеристик професійного досвіду наряду з цілеутворенням та спрямованістю. Компетентність, на думку дослідниці, є «універсальною психологічною передумовою та інтегральною детермінантою професійної підготовки майбутнього фахівця й у подальшому визначає його успішність у професійно-практичній діяльності» [4].

Ю.М. Ємельянов запропонував розглядати компетентність як рівень сформованості досвіду, рівень навченості суб'єкта, що дозволяє йому успішно функціонувати в суспільстві. Функціональне визначення компетентності надала в своїй роботі О.Є. Ломакіна, визначаючи останню як психологічне новоутворення особистості, що обумовлене інтеріоризацією теоретичного і практичного досвіду. Дослідниця підкреслювала системний характер формування та розвитку компетентності як інтегративного утворення, що поєднує в своєму складі різні компетенції та якості особистості. В.О. Болотов пропонує розглядати компетентність особистості як результат складного синтезу когнітивного, предметно-практичного та особистісного досвіду.

Розгляд компетентності особистості як утворення індивідуального досвіду дозволить: 1) розглядати її як утворення достатньо зрілої особистості, оскільки залежатиме від досвіду в певній діяльності; 2) вивчати компетентність як багатокомпонентний вивір, що включає до складу різні форми знання (сформовані як в практичному досвіді, так і в теоретичному), а також сформовані на практиці вміння та навички, що сприятимуть досягненню певного рівня успішності в широкому діапазоні видів діяльності; 3) аналізувати компетентність як цілісне багаторівневе утворення, кожний з рівнів якого має свої особливості функціонування та детермінанти розвитку; 4) поєднати різні характеристики особистості (когнітивні, ціннісно-мотиваційні, емоційно-вольові та ін.) в єдиному інтегративному утворенні; 5) розглядати здібності (самовираження, самореалізації, самоактуалізації та ін.), стильові характеристики поведінки та діяльності, певні особистісні якості (впевненість, самоповага, самозадоволення), імідж особистості як форми прояву сформованої компетентності високого рівня організації.

Мета роботи – визначити основні рівні компетентності особистості та її структурні складові на когнітивному рівні.

Для розв'язання даної мети ми спланували низку завдань: 1) виокремити основні функції, що виконує компетентність як важлива складова індивідуального досвіду особистості; 2) розробити модель компетентності особистості, що відповідає структурі

індивідуального досвіду та визначеним функціям; 3) визначити структурні складові компетентності на когнітивному рівні аналізу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Компетентність ми будемо розглядати як складне інтегративне утворення зрілої психіки, яке виконує такі функції: 1) інтеграція знань, умінь, навичок, особистісних властивостей, які придбані в ході засвоєння досвіду особистості; 2) формування адекватної моделі ситуації, розуміння її суті, винесення суджень щодо всієї проблеми та способів її розв'язку за рахунок актуалізації необхідних когнітивних ресурсів (декларативних і процедурних знань, когнітивних структур, операцій, процедур); 3) регулювання активності суб'єкта в ході розв'язання проблеми чи завдання (контроль і розподіл зусиль, здійснення моніторингу, підтримка зацікавленості, високого рівня активності, працездатності особистості в ході виконання діяльності та ін.); 4) розширення мережі смислових зв'язків за рахунок підключення нових елементів, осмислення нових об'єктів, явищ, ситуацій у контексті більш загальних змістів.

Як бачимо, виділені нами функціональні завдання є різнорівневими за своєю природою, тому ми вважаємо, що модель компетентності повинна мати щонайменше три рівні: когнітивний, метакогнітивний та особистісний. При цьому, будучи цілісним утвором, компетентність повинна виконувати головну інтегративну функцію, забезпечуючи злагодженість функціонування й розвитку всіх виділених рівнів.

Структура компетентності при такому підході буде відповідати складній ієрархічно організованій структурі індивідуального досвіду, що може функціонувати на різних рівнях в залежності від характеристик завдань, що вирішує суб'єкт. Як наслідок, ми пропонуємо виділяти три рівні в структурі загальної компетентності:

- когнітивний рівень – забезпечує адекватне відображення поставленої перед суб'єктом задачі та використання раніше отриманої інформації та сформованих засобів (схематизмів, автоматизмів) для її розв'язання;
- метакогнітивний рівень – забезпечує контроль над характером протікання діяльності; керування психічною активністю у формі організації перевірки своїх дій, оцінювання результатів, планування всієї діяльності й окремих її етапів, логічного аналізу умов та ін. в ході розв'язання проблем;
- особистісний рівень – забезпечує відображення ціннісно-значеннєвих аспектів діяльності, формування й реа-

лізацію мотиваційних спонукань у формі готовності та прагнення до діяльності, усвідомлення та аналіз власної діяльності (включає рефлексивні процеси, стани).

Розглянемо особливості структурної організації компетентності на когнітивному рівні, коли суб'єкт використовує власний набутий досвід для вирішення типових завдань. За визначенням М.О. Холодної, когнітивний досвід – це «ментальні структури, що забезпечують збереження, упорядкування та перетворення наявної інформації та тієї, що надходить, це сприятиме відтворенню в психіці суб'єкта, що познає, стійких, закономірних аспектів оточення» [8, с. 108]. Основним завданням, що вирішується на даному рівні, є оперативна переробка інформації на різних рівнях суб'єктивного відображення. Ми доповнили підхід М.О. Холодної, включивши до завдань когнітивного досвіду не лише процеси відображення інформації, а й складні процеси знаходження рішення в задачах, що постають перед суб'єктом. Таке поширення завдань когнітивного досвіду дозволяє включити до його складу і поведінкові компоненти (стратегії та процедури вирішення завдань), і мотиваційні складові.

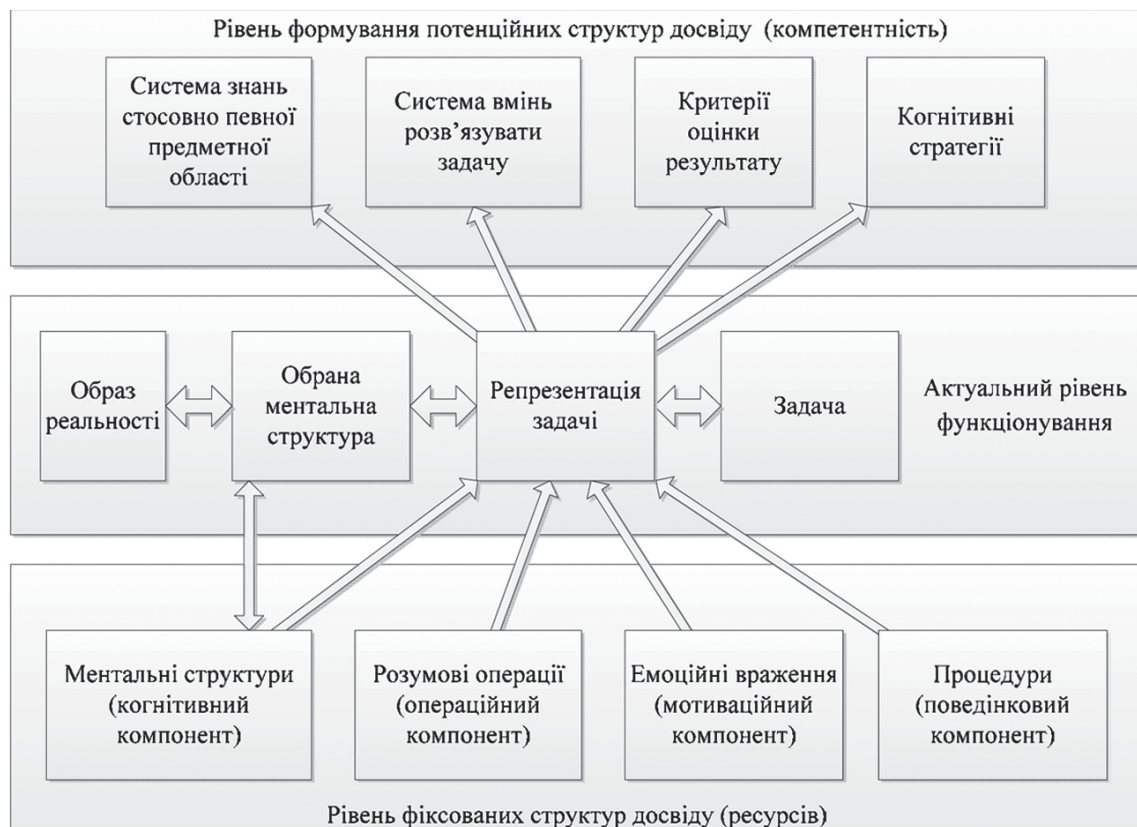

Рис. 1. Модель індивідуального досвіду на когнітивному рівні

Отже, на когнітивному рівні функціонування індивідуальний досвід забезпечує адекватне відображення та ефективно ви-

рішення задач, що пов'язані з використанням раніше отриманої та засвоєної інформації. На рисунку 1 ми відобразили модель когнітивного досвіду, представлену трьома рівнями аналізу: актуальним функціонуванням, рівнем фіксованих структур та рівнем потенційних структур (компетентністю).

Актуальний рівень функціонування структур досвіду може бути представлений як процес вирішення поставленої перед суб'єктом задачі. Необхідною умовою її розв'язання є формування відповідної репрезентації. «Будівельним матеріалом», на підґрунті якого будується репрезентація, є вже сформовані в ході попереднього досвіду ментальні структури, які становлять когнітивні ресурси особистості. За формою ментальна репрезентація може бути різною: вербальний опис, візуалізований образ («картинка події»), просторова схема, амодальний образ, що синтезує різноманітні чуттєво-емоційні враження, інтелектуалізована модель явища, категоріальна інтерпретація, метафора, символ та ін. [8].

Репрезентація формується з урахуванням особливостей задачі, що вирішує суб'єкт, а також актуалізованих знань, пов'язаних із попереднім досвідом вирішення подібних задач. М.Л. Смульсон вказувала на те, що репрезентація є «результатом безпосереднього відображення дійсності, опосередкованого задачею» [6, с. 77]. Об'єкти та явища набувають особистісного змісту, коли суб'єкт включає їх до своїх репрезентацій. Особистісний зміст є і невід'ємною частиною репрезентацій, і тим фактором, що вносить упередженість в характер відображення, стає причиною багатьох викривлень та ілюзій сприйняття. Чим більше репрезентація задачі відповідає реальності (умовам), тим більша вірогідність застосування ефективних засобів її вирішення.

Рівень фіксованих структур функціонування когнітивного досвіду представлений наявними когнітивними ресурсами особистості: когнітивними, операційними, емоційно-мотиваційними та поведінковими.

Під когнітивними ресурсами ми будемо розуміти систему наявних ментальних структур, сформованих операцій та процедур, які актуалізуються в ході обробки наявної інформації та забезпечують формування репрезентації задачі, знаходження її рішення, перевірку результату.

В якості когнітивної складової ресурсів ми будемо розглядати ментальні структури. Ментальна структура – утворення, що формується як результат інтеграції базових механізмів переробки інформації, входить до складу когнітивного досвіду, на основі

якої відбувається відбір, систематизація інформації, що згодом визначає вибір стратегії поведінки, особливості ухвалення рішення та ін.

Когнітивні структури, перетворюючи інформацію, забезпечують її розуміння та швидке прийняття рішень на основі її аналізу. «Справа в тому, що реальне оточуюче середовище є занадто об'ємним, занадто складним та занадто швидкоплинним для безпосереднього сприйняття. Ми не спроможні реагувати на всі його тонкості, різноманітність, що представлене в ньому безліччю змін та сполучень. І хоча ми змушені діяти саме в цьому середовищі, нам доводиться його реконструювати за більш простою моделлю, щоб упоратися з ним» (цит. за [1, с. 229]).

Сукупність розумових операцій є **операційною складовою** індивідуального досвіду. Сьогодні популярність отримав підхід, який пов'язує розвиненість розумових операцій з характером сформованості «операндних» психічних структур думки, які є не схемами дій, а «схемами орієнтації в об'єктах» [2, с. 233]. У дослідженні Л.В. Засєкіної було зроблено спробу співвіднесення ментальних структур з розумовими операціями, що доступні суб'єкту. Схемам як елементам фреймових структур було поставлено у відповідність операції абстрагування та узагальнення, які дозволяють відокремлювати ознаки від об'єктів, переносити їх в інші ситуації, встановлювати різні типи зв'язків між об'єктами та явищами, здійснювати групування об'єктів в різні категорії. Функціонування фреймових структур обумовлює можливість здійснення впорядкування знань, що ґрунтується на операції систематизації. Образні ментальні структури схемами пов'язані з операціями порівняння (знаходження спільних та відмінних ознак). Ефективне функціонування скриптів залежить від рівня розвинення операцій аналізу та синтезу і їх поєднання в єдиному оборотному процесі (аналіз через синтез), за допомогою чого відокремлюються суттєві ознаки об'єкта, виділяються складові компоненти та відбувається «поєднання цих частин на основі спільного контексту їх існування» [5, с. 172]. Найбільш поширеними ментальними структурами є фреймові системи, функціонування яких залучає усі розумові операції, на основі яких здійснюються систематизація та категоризація різних аспектів дійсності.

Емоційні враження на даному рівні аналізу виконують функцію регулювання й спрямування процесу розв'язку завдання, тобто їх можна вважати **емоційно-мотиваційними складовими** досвіду особистості. Сприйняття умов завдання пов'язане із

процесом первинної оцінки її, яка за своєю природою має скоріше емоційний, ніж раціональний характер. Оцінка, у свою чергу, згідно з концепцією М. Арнольд, приводить до змін у фізіологічних процесах, у переживаннях, виразних рухах і діях [7]. Так знаходження в завданні знайомих елементів, формує відчуття подібності, або знайомості, що веде до підвищення дослідницької активності суб'єкта, до його більшої зосередженості на об'єкті, до більшої заглибленості в процес рішення. Нами були виокремлені п'ять пар почуттів, що регулюють процес вирішення задачі на його основних етапах, серед них: почуття «новизни-подібності», «легкості – труднощі», «задоволеності – незадоволеності обраним способом рішення», «відповідності-невідповідності засобу задачі» та «успіху-невдачі».

В якості **поведінкових складових** досвіду ми розглядаємо процедури (прийоми дій). Існують як загальні прийоми, які використовуються в широкому діапазоні дій (зміна точки зору, перебудова суджень, планування роботи, самоконтролю, аналізу умов задач, перевірки результатів та ін.), так і вузько спеціалізовані прийоми (розв'язання систем рівнянь методом підстановки, сумування, графічного відображення та ін.). Н.Ф. Тализіна включала до прийомів пізнавальної діяльності насамперед прийоми логічного мислення: виокремлення якостей об'єктів, визначення понять, підведення під поняття та розпізнання, виведення наслідків, умовивід, класифікація, доказ та ін.

Процес формування прийомів виконання дій в когнітивній психології отримав назву «процедуролізації». Даний термін відображає процес переходу від використання декларативного знання (представленого у свідомості в формі пропозицій, тверджень) до прямого використання процедурного знання (представленого у вигляді правил продукції). Правила продукції пов'язують «знання – операції» з умовами та метою їх виконання.

Але метою нашого дослідження є визначення тих новоутворень, що формуються в ході актуалізації індивідуального досвіду на основі наявних когнітивних ресурсів. Такі утворення формують рівень потенційних структур, які ми і розглядаємо в якості структурних компонентів компетентності. На даному рівні аналізу ми визначили чотири компоненти компетентності: систему знань стосовно певної змістовної області (відображає когнітивний аспект функціонування індивідуального досвіду), систему вмінь розв'язувати задачі (відображає операційний аспект); критерії оцінки результату (які можна розглядати як внутрішні мотиватори розвитку компетентності на когнітивному рівні) та

стратегії розв'язання задач (які інтегрують декларативні знання, уміння, операції, прийоми виконання (процедурні знання), забезпечуючи мінімальний контроль над порядком розв'язання задач та над зусиллями, що витрачає суб'єкт).

Основні компоненти компетентності на когнітивному рівні:

1. Система знань стосовно певної змістовної області. Під системою знань ми розуміємо активно функціонуючу структуру, що структурована за певними областями використання (доменами). В даній структурі можна виокремити декларативні знання, представлені в пропозиційній формі, як судження, функцією яких є відображення якісних та кількісних характеристик об'єктів та явищ, а також процедурні знання, що відображають інформацію стосовно операцій та засобів перетворення декларативних знань. Нами визначені наступні характеристики, за якими можна проводити аналіз характеру сформованості даної системи: об'єм знань, рівень їх зв'язності, структурованості, асоціативності, активності, готовності до відтворення, усвідомленості, узагальненості (що відображає рівень інтегрованості та диференційованості знань в системі), рівень відкритості системи новій інформації.

2. Система вмінь розв'язувати задачі. Вміння – «фіксовані субпроцеси, які характеризуються точністю і швидкістю» [6, с. 39]. Вміння формуються на підставі засвоєних розумових операцій, знань та прийомів здійснення практичних та мисленевих дій. Нами був визначений перелік умінь, необхідних для розв'язання задач, які ми систематизували за етапами розв'язку:

– вміння уважно сприймати умови та вимоги задачі, формувати на їх основі репрезентації: створювати репрезентації задач, що відповідають умовам та вимогам; відобразити усі суттєві елементи задачі, утримувати себе від переходу до швидкого рішення; враховувати об'єктивні аспекти задачі, ігноруючи суб'єктивні асоціації; вносити зміни в репрезентацію при змінах в умовах, зовнішніх та внутрішніх обставинах;

– вміння аналізувати умови задачі, формулювати цілі діяльності: чітко сформулювати ціль на основі визначеної проблеми, переформулювати проблему, уточнюючи її; визначити проміжні цілі, необхідні для досягнення основної; встановлювати зв'язки та залежності між окремими елементами задачі; формувати схематизовані моделі задачі, або перекодувати зміст задачі в код, необхідний для її вирішення (математичний, фізичний, хімічний та ін.); висувати припущення щодо засобів вирішення;

– вміння обирати засоби вирішення задачі: визначати один чи декілька засобів вирішення задачі, систематизувати їх за певними критеріями; обирати оптимальний засіб на підставі аналізу альтернативних варіантів; обґрунтовувати та доводити власні припущення; прогнозувати ефективність обраного засобу на підставі моделювання ситуації в думках, здійснення «грубої прикидки» реалізації певних дій для формування уявлень щодо їх ефективності;

– застосування обраного прийому: використовувати на практиці знайдений засіб вирішення задачі; адаптувати обраний засіб під вимоги задачі, змінювати засіб при необхідності; сприймати поради та рекомендації від експертів, аналізувати їх, враховувати їх в процесі розв'язання задачі; визначати покроковий алгоритм вирішення; описувати результати, обґрунтовувати висновки;

– оцінка отриманого результату: здійснювати заходи щодо перевірки отриманого результату; проводити оцінку отриманого результату по ходу розв'язання задачі за об'єктивними та суб'єктивними критеріями; формулювати оціночні судження відносно результату, порівнюючи його з нормативами, власними попередніми досягненнями, результатами інших осіб; робити висновки на майбутнє, що часто здійснюється в «формі намірів, спрямованих на уточнення доцільних засобів дій в майбутньому» [7, с. 347].

3. Критерії оцінки результату. Роботи К.О. Абульханової-Славської та В.Д. Шадрікова дозволили розвести об'єктивні й суб'єктивні критерії діяльності. К.О. Абульханова-Славська писала, що спочатку критерії оптимальності діяльності суб'єкта були пов'язані зі ступенем «вписаності» у суспільство, тобто з показниками соціальної результативності й успішності. Однак був розкритий і інший показник успішності – суб'єктивна задоволеність досягненнями. Завдяки здатностям до рефлексії в ході життєвого досвіду в суб'єкта формуються уявлення про «ідеальне» і фактичне виконання діяльності, про подолані труднощі й ефективні способи ухвалення рішення й розв'язання проблем. Можна говорити, що в суб'єкта формується система індивідуальних еталонів і критеріїв, які дозволяють порівнювати реальний процес і результати з еталонними уявленнями, робити оцінювання, визначаючи рівень своєї ефективності. На основі отриманих оцінок ухвалюється рішення про припинення, продовження або зміну дій.

Серед об'єктивних критеріїв К.О. Абульханова-Славська виділяє успішність, соціальну прийнятність, схвалюваність та

ін., а серед суб'єктивних критеріїв – легкість, задоволеність, радість. У якості основного суб'єктивного критерію В.Є. Суботін запровадив оптимальність, яка в більшій мірі відображає не правильність дій суб'єкта та точність відображення реальності, а схильність суб'єкта до економії, його готовність діяти та змінювати свій емоційний стан.

4. Когнітивні стратегії розв'язання задачі. Для ефективного розв'язання проблем, на думку М.Л. Смутьсон, необхідні не лише вміння, а й стратегії. За загальним визначенням під «стратегіями» можна розуміти «процесуальні прескриптори, які визначають кроки, ... організують процес з підпроцесів» [6, с. 39]. Сформовані стратегії забезпечують більш швидке досягнення результату за рахунок скорочення числа помилкових дій, зниження суб'єктивного навантаження на пам'ять і логічне мислення, забезпечення впевненості суб'єкта у правильності виконання завдань.

Аналіз робіт Л.В. Засекіної, В.О. Моляка, О.М. Петрова, О.І. Скафи, Ю.Л. Трофімова дозволив нам визначити наступні когнітивні стратегії розв'язання задач: стратегія випадкових підстановок, алгоритмізовані (пошукові й комбінувальні) та евристичні (розробка допоміжних моделей, використання опорних задач для реконструювання окремих частин задачі; встановлення аналогії за смисловими відносинами) стратегії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Компетентність особистості ми розглядаємо як складне інтегративне утворення зрілої психіки, що має три рівні сформованості (когнітивний, метакогнітивний та особистісний), які формуються в ході застосування індивідуального досвіду особистості в процесі вирішення різних видів проблемних питань (задач, проблем, проблемних ситуацій). Під компетентністю особистості на когнітивному рівні ми розуміємо систему новоутворень, що формується в процесі вирішення задач при застосуванні наявної системи когнітивних ресурсів. Компетентність можна вважати побічним продуктом інтелектуальної (мисленнєвої) діяльності, що формується в процесі розв'язання суб'єктом задач на основі застосування раніше отриманої інформації, сформованих умінь та навичок. Функціонування сформованих структур спрямоване на оптимізацію процесу розв'язання задач, на інтеграцію різнорівневих ресурсів суб'єкта та розвинення всієї динамічної системи індивідуального досвіду. Ми визначили основні структури компетентності на когнітивному рівні, що відповідають когнітивному, операційному, емоційно-мотиваційному та поведінко-

вому компонентам досвіду, а саме: система знань стосовно певної змістовної області, система вмій розв'язувати задачі, система критеріїв оцінки результату, когнітивні стратегії розв'язання задачі. Завданням наступної серії досліджень є визначення специфіки рефлексивної компетентності як різновиду особистісної компетентності, встановлення зв'язків між рівнем сформованості компонентів компетентності та ефективністю застосування індивідуального досвіду на різних рівнях його функціонування (когнітивному, метакогнітивному, особистісному).

Список використаних джерел

1. Ван Дейк Т. А. [Ситуационные модели] / Т. А. ван Дейк // Психология социальных ситуаций / Сост. и общая редакция Н. В. Гришиной. – СПб.: Питер, 2001. – С. 226-235. – (Серия «Хрестоматия по психологии»).
2. Веккер Л. М. Психические процессы. Мышление и интеллект / Л. М. Веккер. – Т.2. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та., 1976. – 340 с.
3. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду: [Електронний ресурс] / М. С. Головань // Вища освіта України. – 2008. – №3. – С. 23-30. – Режим доступу: http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_VM/Holovan_03.pdf.
4. Євдокимова Н. О. Професійний досвід як суб'єктивно-психологічна реальність: [Електронний ресурс] / Н. О. Євдокимова. – Режим доступу: http://esteticamente.ru/portal/Soc_Gum/VKhnpu_psychol/2009_31/7.html.
5. Засекіна Л. В. Структурно-функціональна організація інтелекту / Лариса Володимирівна Засекіна. – Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2005. – 370 с.
6. Смутьсон М. Л. Психологія розвитку інтелекту: Монографія / Марина Лазарівна Смутьсон. – К. : Нора-Друк, 2003. – 298 с.
7. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. – СПб. : Питер; М. : Смысл, 2003. – 860 с. – (Серия «Мастера психологии»).
8. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М. А. Холодная. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с. – (Серия «Мастера психологии»).

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Van Deik, T.A. (2001) Situatcionnyie modeli [The situational models]. N.V. Grishina (Eds), Psikhologiya sotcialnykh

- situatciy – The Psychology of social situations. (pp. 226-235). St. Petersburg: Piter. [in Russian].
2. Vekker, L.M. (1976) Psikhicheskie processy. Mishlenie i intellect [The mental processes. Thinking and intelligence]. T.2. Leningrad: Izd-vo Leningr. un-ta. – 340 p. [in Russian].
 3. Holovan, M.S. (2008) Kompetentcija i kompetentnist: dosvid teorii, teorija dosvidu: [Competence and competency: the experience of the theory, the theory of experience]. Vyscha osvita Ukrayiny – The higher education in Ukraine, 3, pp. 23-30. Retrieved from http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_VM/Holovan_03.pdf [in Ukrainian].
 4. Jevdokymova N. O. Profesijnyj dosvid jak sub'jektyvno-psyhologichna real'nist': [Elektronnyj resurs] / N. O. Jevdokymova. – Rezhym dostupu: http://esteticamente.ru/portal/Soc_Gum/VKhnpu_psykhol/2009_31/7.html.
 5. Zasjekina L. V. Strukturno-funkcional'na organizacija intelektu / Larysa Volodymyrivna Zasjekina. – Ostrog: Vyd-vo Nacional'nogo universytetu «Ostroz'ka akademija», 2005. – 370 s.
 6. Smul'son M. L. Psyhologija rozvytku intelektu: Monografija / Maryna Lazarivna Smul'son. – K. : Nora-Druk, 2003. – 298 s.
 7. Khekkhauzen, Kh. (2003) Motivatsiya i deiatelnost [Motivation and Activities]. St. Petersburg: Piter. – 860 p. [in Russian].
 8. Kholodnaya, M.A. (2002) Psikhologiya intellekta: paradoksy issledovaniya [Psychology of Intelligence: Paradoxes of the Study]. St. Petersburg: Piter. – 272 p. [in Russian].

O.V. Savchenko. The competence of a personality at the cognitive level. The article provides an approach that analyzes competence of the personality through the category of individual experience. The author defines «competence of the person» as complex integrative formations of mature psyche that has three levels: cognitive, metacognitive and personal. In this paper we define functions that are performed by competence in the process of actualization of the individual experience of the personality: the integration of personality properties that have been acquired during the using the experience; the formation of an adequate model of the situation; regulation of activity of the subject in the process of solving problems; expanding the network of personal semantic relationships.

At the cognitive level the personal competence is defined as a system of neoformings that is generated by the use of the existing system of cognitive resources in the process of solving problems. A model of the cognitive experience was proposed that includes three levels of analysis: the actual operation, the level of fixed structures and the level of potential structures (competence). In this paper, competence is regarded as a byproduct of the

intellectual (mental) activity, which is formed on the basis of application the received information, the formed skills and functions in the subject process of solving problems. There were determined the main structures of competence at the cognitive level: the system of knowledge concerning specific content area (corresponding to the cognitive component of the experiment), the system of the skills to solve problems (operational aspect), the system of scoring criteria of results (emotional and motivational aspect) and cognitive strategies of solving the problem (behavioral aspect). The author suggested that the functioning of the structures of competence will facilitate the optimization problem solving process, the integration of different levels of subject's resources and development of the dynamic system of individual experience.

Key words: competence, individual experience, representation, knowledge, skills, emotional feelings, solving strategies, resources.

Отримано: 5.07.2014 р.

УДК 37.07 : 005.95 + 159.98

О.Г. Сироп'ятков

sog1952@list.ru

Н.В. Гончаренко

Goncharenko.nata2011@yandex.ua

Психологічні особливості впровадження тренінгу «Збереження психічного здоров'я майбутніх лікарів засобами арт-терапії»

Syropiatov O.H., Honcharenko N.V. Psychological features of the training «Preservation of future doctors' mental health by means of art therapy» / O.H. Syropiatov, N.V. Honcharenko // Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 25. – Kamianets-Podilsky: Aksioma, 2014. – P. 427-440.

О.Г. Сироп'ятков, Н.В. Гончаренко. Психологічні особливості впровадження тренінгу «Збереження психічного здоров'я майбутніх лікарів засобами арт-терапії». В статті зазначається, що психічне здоров'я є однією із умов становлення професійної самосвідомості, ідентичності, ефективної професійної діяльності фахівця. Воно складає го-